

DANYS COL·LATERALS EN LA CREMA DE CAMPRODON DE 1839

Manel Pujol Bertran

LA SEGONA CREMA

El diumenge 22 de setembre de 1839 en plena festa de Sant Víctor, patró de Camprodon, es varen presentar, sense ser-hi convidats, un exèrcit carlista de més de 3.000 homes presidit pel General Burjó. La gent de la Vila, amb l'experiència que tenien pel que havia passat a Ripoll quatre mesos abans, va fugir cap a pobles veïns, o a refugiar-se al castell i darrere les muralles de la Vila de Baix.

El dilluns 23, és a dir un dia després, en veure que seria impossible de prendre la població sencera, i amb notícies que un exèrcit isabelí es dirigia a Camprodon a marxas forçades, varen imitar als revolucionaris francesos del 1793, i feren una gran foguera amb tot el que es podia encendre fora muralla. Es varen cremar 137 cases i 10 més varen quedar sense teulat i visiblement socarrimades.

L'11 de gener de 1840, per Decret de la Regència, s'ordena que tots els pobles que en defensa d'Isabel II hagin sofert pèrdues importants, nomenin una comissió que valori aquestes pèrdues. La que corresponia a Camprodon per calibrar el preu dels desperfectes, passant casa per casa, la formaren els perits Manuel Huget i Francesc Masoliver, el primer en representació de la Diputació i el segon de l'Ajuntament.

El 28 de maig de 1840, enviat des de Vic pel govern, es va presentar el capità d'enginyers Manuel Perales amb un reguitzell d'ajudants per aixecar un plànol de Camprodon en el qual es reflectís el llastimós estat en què havia quedat la població on es veu que a la Vila de Dalt quasi no hi ha restat una casa dreta. El 26 de juny del mateix any el lliura a l'autoritat competent.

El 9 d'abril de 1842 surt publicat al butlletí de l'Estat, el que, en llenguatge d'avui, en dirien declaració de "zona catastròfica" per la qual Camprodon, Ripoll i dos pobles més es lliuren de pagar impostos. En un document posterior es reflecteix que entre 1839 i 1844 Camprodon, per aquest motiu, ha deixat de pagar 49.292 rals.

El 20 de setembre de 1844 l'Ajuntament de Camprodon demana a un lletrat de Madrid, Tiburcio Blanco, que es faci càrrec de les gestions a través de les quals es quantificarà definitivament l'import de les cases cremades. Més tard, després de molts estires i arronses i tenint en compte els habitatges cremats totalment i els que només van quedar mig rostits, l'Estat es va comprometre a abonar 2.017.643 rals, una quantitat que es podia qualificar de generosa, sobretot si és té en compte que un oficial de primera paleta, fuster, manyà, etc. cobrava 8 rals cada dia treballant de sol a sol i un manobre només 6.

Aquestes notícies comprimides són, a grans trets, els principals esdeveniments que aquella segona crema de Camprodon va provocar. És fàcil imaginar-se com va quedar el poble. En un cens fet el 14 de juliol de 1840 consta que a Camprodon en aquell moment només hi viuen 536 persones, moltes de les quals s'havien refugiat a l'Abadia o a la part del darrere del Carme, que els monjos d'una i altra congregació feia pocs anys que havien abandonat.

Camprodon estava passant una de les èpoques més negres de la seva existència. Sols una petita llum alegrava aquella foscor: que el govern s'havia compromès a pagar els estralls que els carlins havien ocasionat a més de la meitat de les cases de la població. El que no sabien els habitants de la Vila era que aquella petita esperança es veuria minvada per un fet que, altra vegada emprant llenguatge d'avui, s'anomena "danys col·laterals".

ALGÚ VA AMAGAR UN ARBRE DINTRE DEL BOSC

Estava escorniflant el paperam antic amb gust d'anys i de pols de l'arxiu municipal quan, inesperadament, va caure a les meves mans una capsa que portava a l'exterior una targeta que deia "documents per classificar" feta per la Clara Truñó, l'arxivera que, esmerçant mesos i mesos, havia triat, ordenat i catalogat, fent-les més fàcilment llegibles, aquella muntanya de partides, atestats i declaracions dels anys de Maria Castanya.

Potser pel fet que no havia estat encara catalogada, aquella capsa va picar la meua curiositat i vaig obrir-la, apartant-me del motiu i de la idea que inicialment portava quan vaig acudir a l'arxiu.

Hi havia una barreja de documents de les últimes dècades del segle XIX, posats sense ordre ni concert. Però una cosa em va cridar l'atenció. Enmig de la paperassa hi vaig descobrir un paquet embolicat i molt ben lligat amb gansalla. El paper que l'envoltava tenia una inscripció que acabava amb una firma i una data. La firma, al menys en aquell moment, em va resultar il·legible, però la data constatava: "Camprodon de 1906", és a dir que aquell escrit havia estat fet ja entrat el Segle XX.

El paper portava un encapçalament subratllat: Documentos Municipales. Però un cop obert el paquet vaig descobrir que de documents municipals n'hi havia pocs, més aviat guardava mostres particulars d'una correspondència tinguda entre dos senyors.

Aquell encapçalament anava seguit per: "*Este pliego contine algunas relaciones encaminadas a conseguir fueran indemnizadas las casas quemadas por los franceses en 1793...*" però aclaria més endavant que estava quasi convençut que els promotors d'aquella idea no havien pogut aconseguir els seus propòsits.

En canvi, explicava que la crema feta pels carlins en 1839 sí que va tenir una indemnització de la quantitat de 2.017.643 rals, els pagarés de la qual, en la seva majoria, van ser venuts i van anar a parar a mans de dues persones, una de Camprodon i una altra de Barcelona.

Aquell escrit de l'embolcall del paquet em va fer l'efecte que havia estat fet per una persona que estava esbrinant alguna cosa sobre un esdeveniment, no massa net i clar, que havia ocorregut feia més de 60 anys i que en no voler, almenys de moment, que fos de domini públic, havia amagat aquells papers entre altres que res tenien a veure amb les cremes de Camprodon i les seves indemnitzacions.

Altra vegada la meua curiositat em va fer pessigolles per dintre i, basant-me en la lletra de l'escrit i en la firma vaig voler esbrinar qui havia estat el detectiu que volia deixar clara aquella peripècia passada tant temps abans.

He de confessar que no va ser massa difícil. Vaig buscar en els lligalls del mateix arxiu que fessin referència a l'any 1906 o el seus veïns d'escala en el temps i de seguida va caure sota el meus ulls el que recercava. Aquella lletra i aquella firma corresponien al metge Joan Morer Roger que fou alcalde de Camprodon des de desembre de 1905 a gener de 1910.

Què pretenia amb aquella indagació? Volia deixar al descobert un joc brut que unes persones havien posat en marxa per enriquir-se a l'esquena d'unes altres que la dissort i la desgràcia havien deixat sense casa ni diners? Per què aquells fets i aquella descoberta no es menciona en cap document del municipi dels anys que vingueren després de la crema?

Confesso que en aquests moments encara no ho he acabat d'entendre! Del que sí, ara, estic convençut és que de "vius" en aquest món nostre, n'hi ha hagut sempre i que moltes paraules que estan de moda, que en diem "noves" i que veiem cada dia escrites en el diari especifiquen fets, personatges i situacions més velles que anar a peu... Em refereixo a "garses", "vividors", "avantatgistes" o bé "teranyines financeres", "tràfic d'influències", "pelotazos", "informació privilegiada"...

ELS PROTAGONISTES DE LA HISTÒRIA

En Joan Morer, en el seu escrit que envolta la coberta d'aquell paquet de documents, anomena dues persones: un tal Fiol de Barcelona i un Pujolar de Camprodon. La lectura de qualsevol dels documents del farcell ens assabenta que el nom complet era de Baltasar Fiol i Francesc Pujolar.

Per mi és difícil esbrinar qui era el tal Baltasar Fiol de Barcelona. Encara que no és un cognom massa corrent, a la Ciutat Comtal hi ha moltes persones que el porten, solament ha arribat a les meves orelles que durant les dècades dels anys 1950 i 1960 el director d'una firma d'importació d'automòbils de luxe es deia precisament Baltasar Fiol. Això, és clar, no vol dir res, el món està ple de casualitats, i més si pensem des que havien ocorregut els fets, havien passat més de 100 anys.

En canvi esbrinar la personalitat d'en Francesc Pujolar era un treball fàcil. Havia nascut a Camprodon el 1810, fill de Josep Pujolar i de Caietana Pena. El seu pare, confiter d'ofici, havia estat un personatge força important dins la vila. En fou alcalde

mentre va durar la Guerra del francès i ho va tornar a ser durant el període liberal, cosa que més tard li va ocasionar alguns problemes. El fill coprotagonista del nostre relat va poder cursar estudis superiors, malgrat la procedència més aviat modesta de la família, fins a sortir-ne notari, però no va poder exercir com a tal a Camprodon, perquè la plaça estava ocupada per Ramon de Traver, un solter recalcitant amb salut de ferro.

Es va casar amb una noia de Ripoll deu anys més jove, Antonia Coll, amb qui va tenir 5 fills. Durant la guerra civil es van formar en moltes poblacions milícies amb el nom de "Companyies de Voluntaris d'Isabel II", el 1834 s'hi va apuntar i, gràcies als seus estudis, hi fou nomenat sergent, i era l'encarregat de fer els pagaments locals del "Real Servicio".

Poc després de la crema de la Vila de Dalt, Camprodon es va quedar sense moltes coses, una d'elles fou de la persona que feia de secretari a l'Ajuntament. En vista que les perspectives d'ocupar la notaria eren escasses, el nostre home es va presentar per ocupar tal càrrec. En Joan Comamala, l'alcalde del moment, no s'hi va pensar ni un segon, a donar-li la plaça.

No sé què va passar durant la crema, però alguna cosa no massa clara devia succeir, perquè el 27 d'octubre de 1839 des de la Diputació de Girona s'ordena a l'Ajuntament que es comuniqui al subjecte Francesc Pujolar que es presenti a la capital de la província per ser sotmès a un interrogatori que, segons com vagi, pot acabar amb un judici. El comunicat no especifica per què se'l demana ni de què se'l pot acusar.

La resposta de l'Ajuntament és ràpida i en ella deixa entreveure que els motius són de caràcter econòmicomilitar. En ella s'assegura que el tal Pujolar ha estat sempre un home recte i fidel a la monarquia d'Isabel II. Per altra part està exercint de secretari del Municipi i que amb la situació en què es troba la població no es pot prescindir d'ell ni un sol dia.

Aquest intent de fer-li un judici continuarà dues o tres vegades més fins que, cansat l'Ajuntament d'aquelles acusacions, el 23 de setembre de 1841, en una sessió extraordinària, s'acorda fer-li un aval amb tots els ets i uts, garantint la seva persona com a home recte, honrat, liberal i completament contrari al carlisme.

L'1 de gener de 1855 (quan ja havia passat l'assumepte que el 1906 l'alcalde, en Joan Morer, va voler desenterrar d'entre vells papers) va presentar la renúncia com a secretari de la corporació. Semblaria que, després d'aquesta data, es va prendre uns anys sabàtics, o almenys no he sabut trobar-li cap activitat destacada.

Per fi el 1859, després de la defunció del vell Ramon de Traver, podrà prendre possessió com a notari oficial de Camprodon. En aquest comès el trobarem fins al 9 de març de 1882 quan una curta malaltia se'l va emportar a la tomba. Tenia 72 anys.

DANYS COL-LATERALS

Aquestes dues paraules enganxades una darrere l'altra, actualment estan a l'ordre del dia en molts dels esdeveniments del nostre temps. Les podem veure escrites en els

diaris infinitat de vegades, i les pronuncien també sovint els locutors de ràdios i televisions per referir-se a mals soferts per coses i persones més enllà d'un mal principal. Aquesta xacra la varen patir els habitants de Camprodon després de la crema de 1839.

Els documents recollits, embolicats i lligats el 1906 per l'alcalde Morer són 63. El primer amb data del setembre de 1844 és on acusa recepció Tiburcio Blanco dels Poders que li ha enviat l'Ajuntament per a cuidar-se de les valoracions individualitzades que s'havien de fer de les cases cremades. L'últim és una carta de la Diputació de Girona de desembre de 1857, dirigida al Secretari de l'Ajuntament (en aquell moment era Manuel Bernades) referent als impostos que el municipi hauria de pagar en el futur.

Com ja crec haver dit més amunt, la majoria d'aquesta documentació recollida no és oficial. El nombre més gran correspon a les cartes particulars dirigides per Baltasar Fiol a Francesc Pujolar. Aquesta correspondència, malgrat que sigui en una sola direcció, explica amb més o menys detall el que entre ells anomenen "*negocio*" i que de forma mancomunada varen portar a terme en els anys que varen seguir a la crema. Hi ha llistes de propietaris de cases afectades, tràmits diversos en administracions de Girona i Puigcerdà, i papers varis per posar al descobert una operació summament lucrativa.

Ja amb la crema que els revolucionaris francesos varen fer de les cases de la Vila de Dalt i de les que amb els seus canons situats en el turó de les Tres Creus (Can Moner) varen ensorrar la Vila de Baix en el mes d'octubre de 1793, Camprodon va quedar completament deslloriat. Però gràcies al llarg període que havia tingut de bonança i prosperitat, tornar a posar el ossos en el seu lloc dintre de l'esquelet no fou massa difícil. Amb força rapidesa es varen reconstruir les cases cremades, i es tornaren a comprar estris nous per posar en marxa la seva indústria tèxtil, que tanta riquesa li havia proporcionat. Les bosses de diners dels seus habitants van perdre pes, però la població tornava a estar en moviment per reprendre de nou el camí que els soldats de Danton i Robespierre li havien soscat.

Si la Guerra Gran havia estat tan nefasta, la Guerra del francès va passar sobre la seva pell molt més suaument. Cap bony o forat va malmetre el seu cutis, màxim va patir d'unes quantes esgarrinxades que poc mal li van fer.

En la dècada del 1820 semblava que el carro ja estava encarrilat i tot tornaria a marxar aviat sobre rodes. A mitjans dels anys 20 ja fabricava anualment 160 peces de drap i 2.500 mantes, una mica lluny encara de les 10.000 que havien sortit dels seus telers quatre dècades enrere, però la màquina ja estava en marxa i si ningú l'aturava tothom estava convençut que molt aviat s'hi tornaria a arribar.

En la mateixa dècada uns subjectes que s'autoanomenaven "realistes" i que altres en deien "malcontents" van començar a posar pals a les rodes a la nova màquina de teixir que ja s'havia aconseguit posar en funcionament. Alguns portaven noms reli-

giosos “en Misses”, “Mossèn Anton” o sobrenoms simpàtics “en Pep de l’Estany” però, de fet, de simpàtics i religiosos no en tenien gaire.

Havien donat tres o quatre espants a la població de Camprodon amb les seves partides d’homes armats, que venien a proveir-se de menjar i de diners quan aquests articles els escassejaven. Això no era una guerra però era tot un mal presagi.

Serà el 1833 quan aquesta esclatarà amb tota la seva força. A Camprodon es forma una companyia de milicians per defensar la població en cas d’atac carlista, a la qual s’apunta en Francesc Pujolar com a sergent.

Les forces partidàries del Rei Carles passen moltes vegades a prop de la població sense que es decideixin atacar-la. El juliol de 1837 el general Urbixtondo assetja Sant Joan i uns dies després pren Ripoll on estaran fins el març de 1838 i que haurà d’evacuar davant la pressió de les forces liberals. Però el tornaran a ocupar pel maig de 1839, i aquesta vegada el cremaran totalment. Molta de la seva gent, en quedar-se sense casa, busca refugi en els pobles veïns. Força pujaran a Camprodon sense saber que el nou refugi els serà de curta durada. Quatre mesos després la Vila del Ter i el Ritort patirà un incendi semblant.

Un cop consumat el desastre, en l’Arxiu Municipal hi ha un document de finals del mes d’octubre de 1839 on l’Alcalde comunica a les autoritats la situació en què es troba el Municipi i una de les coses que més falta li fa i que els agrairia que li poguessin enviar és un escriptent. S’ha quedat sense secretari, per ordenar i deixar constància en negre sobre blanc del terrible desgavell en què es troba la població.

És de creure que la seva petició no fou atesa, perquè uns dies després prenia possessió del càrrec el notari sense feina Francesc Pujolar. ¿Quí ho havia de dir; que aquella nova ocupació, discreta i modesta, seria un magnífic trampolí per captar una respectable i crescuda fortuna.

Com havien fet els ripollessos un mesos abans, molts camprodonins es veieren obligats a marxar de la població o apilotar-se on varen poder. En les dependències del Carme, on havien viscut 4 o 5 monjos, consta que s’hi van instal·lar 6 famílies i l’abadia de Sant Pere va quedar tan plena de gent, com si fossin sardines dins una llauna.

Un temps després, però, notícies que de mica en mica anaven arribant feren renèixer una petita esperança a molta gent. Segurament el govern indemnitzaria a tots els propietaris de les cases cremades.

Ja a principis de gener de 1840, la comissió encarregada de valorar els danys causats entrevista propietari per propietari per sospesar la versió que donen del que han perdut. Aquí ja surten els primers problemes. Allà on no es coneixen els límits de les cases cremades, a l’hora de amidar-les, tots diuen que les seves eren més grans.

L’arribada d’enginyers militars per a aixecar un plànol dels desperfectes és una altra bocada d’oxigen per a tots els pulmons d’aquelles persones que tan fum s’havien empassat els dies de l’incendi. Una petita llum no contaminada per un futur millor.

Al principi la qüestió de les indemnitzacions sembla que irà de pressa. Les

administracions catalanes acaben la seva feina, enviant els seus resultats a la capital del regne.

Un refrany castellà diu: “*Las cosas de palacio van despacio*” i Madrid és la ciutat que més palaus té de la nació. El carro de l’esperança dels camprodonins s’embarranca amb els fangs del Manzanares i avança a pas de cargol.

El 19 de desembre de 1842 donen per assentat que Camprodon tenia 256 cases, de les quals 137 han quedat completament destruïdes i 10 seriosament malmeses. Per fer aquest petit pas han hagut de passar dos anys llargs.

Malgrat que l’Ajuntament a mitjans de 1844 ha fet poders a un madrileny que s’autoproclama entès en la matèria, perquè agilitzi els tràmits, la “cosa” continua avançant amb la rapidesa de les tortugues. En una de les seves cartes diu que la Comissió que valora els danys treballa amb un total de 1.973.568 rals, cosa que, creu, no estaria malament.

El camí de les indemnitzacions està ple d’esbarzers i romagueres on tots els petits problemes s’enganxen i es converteixen en grans. És en 1847 que s’adonen que alguns cognoms dels propietaris no són gaire clars i que en lloc del noms veritables s’hi han fet constar àlies, que si per un poble poden ser identificatius per als estaments oficials no identifiquen ningú. En certa manera tenen raó. L’Ajuntament els ho aclareix:

Pujol (a) “Banea”	Francesc Pujol
“Padri Sau”	Francesc Torrent
Pujol (a) “Trempat”	Gabriel Pujol
Brusi (a) “Mixeta”	Joan Brusi
Sastre Gener	Antoni Sastre gener
Inglés (a) “clavetaire”	Margarida Inglés
Lacot (a) “Victu-Bernat”	Jaume Lacot
Roura	Isabel Roura
Llongarriu	Francesca Llongarriu
Hereders P. Majentí	Francesc Pujol Majentí

Amb el temps passat molts dels propietaris del moment de la crema han passat a millor vida i s’ha de certificar, un per un, qui són els seus actuals hereus.

En aquest món tot arriba i per fi arriba la quantificació oficial. El seu import total és de 2.017.643 rals, entre els que hi ha inclòs 37.500 rals per a la teulada i sostres de l’Ajuntament i 46.400 pels desperfectes ocasionats a l’Hospital de la Plaça de Santa Maria.

Ja anys abans de saber-se la primera valoració, una mica més petita de la que serà la definitiva, són molts els camprodonins que emprenen la reconstrucció de les seves cases. Molts ho fan sense capital, demanat préstecs a pagesos adinerats de la Vall.

He vist un testament d’aquesta època d’un agricultor-negociant de Rocabruna, que en l’enumeració dels seus béns hi figuren cinc o sis préstecs importants de diners a persones danyades de Camprodon. Malgrat la tardança la gent creu que a la llarga cobrarà tothom i no els importa endeutar-se.

El cop de massa arriba amb les llistes personalitzades de cada un dels habitants a qui van cremar la casa. Les quantitats no estan gens malament, però tenen un “però” com una casa de pagès.

Ningú veurà un sol real en metàl·lic, l'Estat donarà l'import corresponent a cada un dels perjudicats amb Bons de Deute Públic al 3 %. I el que és pitjor, s'assegura que no són convertibles en diners constants i sonants.

Què han de fer amb unes rendes del 3 %, quan el que necessiten és moneda autèntica que permeti tornar els deutes a uns i començar a reconstruir les cases als altres?

Amb aquest gran trencaclosques s'arriba al 1850, és a dir, més de 10 anys després de la crema. I aquí entren en escena els dos personatges que anomenava l'alcalde Morer el 1906.

Malgrat el paperam reunit no hi ha cap testimoniatge que deixi entreveure com es varen conèixer en Francesc Pujolar de Camprodon i en Baltasar Fiol de Barcelona, i com se'ls va acudir la idea de comprar aquells Bons al 75 % del seu valor, per convertir-los en diners al 100 % del preu real, malgrat que no fossin convertibles.

Altra vegada acudint al llenguatge modern, podríem dir que per “informació privilegiada” i “tràfic d'influències”.

En certa manera és admirable com varen saber sortejar els mil entrebancs que comportava l'operació. En primer lloc, la dificultat de reunir una quantitat tan gran de diners, no obstant el descompte d'un 25 %.

Amb això l'Estat els va ajudar. El pagament dels Bons es féu de forma escalonada i ells van acabar d'escalonar-ho comprant primer els de la gent més bon jan i més fàcil de convèncer, ajornant el pagament fins i tot unes setmanes, el temps que els papers anessin a Madrid i tornessin convertits en moneda. El treball de fer decidir a aquestes persones fou d'en Francesc Pujolar.

Més tard, ja amb capital de reserva, van començar als més recalcitrants amb pagaments al comptat. Aquí la feina fou d'en Baltasar Fiol.

En cap lloc del paperam reunit s'explica la fórmula de què es valgueren per convertir Bons en diners. En primer lloc cal constatar que la nombrosa correspondència rebuda per Pujolar deixa entreveure clarament que en Baltasar Fiol era un home influent i amb moltes coneixences a la capital. També s'hi anomena un personatge madrileny, un tal Osorio, que els va ajudar i a qui, sembla, atorgaren una petita part del negoci. Estudiant detingudament aquella correspondència s'arriba a la sospita que la forma màgica de convertir l'aigua en vi la trobaren en la desamortització dels béns eclesiàstics.

Fou Espartero l'any 1841 qui veritablement havia posat en marxa la desamortització de Mendizábal que, de fet, amb els seus alts i baixos, va durar fins al 1855. Aquesta llei permetia comprar en les subhastes terres i edificis pagant-les amb **diners o amb Deute Públic**. En la de Pascual Madoz, que la va seguir, el 1856 ja solament era possible fer-ho amb moneda.

Aprofitant aquesta segona fórmula: “**o amb Deute Públic**” els dos socis trobaren

a Madrid la persona o persones idònies que s'avinguessin a canviar el diners en què es volia pagar, o potser en què s'havia pagat, amb Bons del Deute que acabaven de comprar als habitants de Camprodon. És quasi segur que aquí estava tot el misteri del miracle.

Seguint la mencionada correspondència, és curiós veure les diferents fases del "negoci" (així l'anomenen ells), i algunes de les dificultats amb què es varen trobar. En certs moments, per defectes de forma, quan la propietat dels qui es diuen propietaris no és del tot neta, quan l'amo de la casa en qüestió ja és difunt sense que hagi deixat testament, o quan hi ha disputes entre els hereus, l'Estat no lliura el Deute Públic fins que la qüestió quedi clara del tot. Per l'interès que els va, són en Pujolar i en Fiol els qui s'encarreguen de fer els passos necessaris fins a portar a bon terme la qüestió, descomptant del pagament, això si, les despeses que els hagi ocasionat.

Alguns dels documents són còpies d'extractes de despeses que ha pagat el Sr. Pujolar com correus, segells, documents del jutjat, fes de vida etc. Van sense data. Però el més il·lustratiu són notes que, de puny i lletra, deixa l'autor dels petits comptes, fetes al marge pel seu ús personal. En una d'elles s'aclareix el progrés de les compres que es van fent. En el que s'entén que fou la primera fase s'havien adquirit Bons per valor de 664.123 rals, en una segona de 441.423 rals i en la que en el moment d'escriure estant portant a terme, la quantitat ja arriba a 274.487 rals.

Una altra d'aquestes notes al marge, és una simple operació aritmètica que consisteix en multiplicar 1.384.000 per 12 % amb el resultat de 166.080. No és pas difícil imaginar que l'autor de l'operació estava calculant el benefici que en el moment de fer-la ja havia obtingut. Perquè sembla que els guanys aconseguits amb el 25 % de les compres se'ls repartien un 12 % per al Sr. Fiol, un 12 % per al Sr. Pujolar i un 1 % per al Sr. que els ajudava a Madrid.

En certs moments les cartes del Sr. Fiol, que durant el mes d'octubre de 1852 eren quasi d'un dia per l'altre, ens descobreixen que entre els dos socis va existir una certa tibantor i desconfiança, sobretot per part del Sr. Pujolar, que en les acaballes del negoci, en no haver-hi cap document que el rectificui, es malfia que no se li doni íntegra la seva part corresponent.

En una carta posterior el Sr. Fiol avisa que per un correu exprés li envia la quantitat de diners que li toquen de les últimes compres, explicant-li el motiu pel qual no ho havia fet abans. Semblaria que els lliuraments de diners entre els dos socis es feien sempre en moneda comptant i sonant per persones de confiança, sense passar mai per bancs o altres entitats financeres. Aquí també es podria aplicar aquell altre nom del món modern que en diuen "diner negre"

Poc a poc el Deute comprable és va anar acabant. Alguns propietaris, segurament els més poderosos i menys necessitats, no varen voler cedir un percentatge tan abundant del seu import. Explica el cas de les discussions que es varen tenir amb la família Aulí, que sí o no sí, volien cobrar com a mínim un 88 %. No es va arribar a cap acord perquè

els dos socis temien que aquell exemple no revoltés els que abans havien cedit i viciés els que encara podien fer-ho. Un dels que va decidir guardar els Bons fou el Rector. Altres, en canvi, resultaren totalment incomprables, pel motiu que les herències, malgrat els diners que s'havien gastat i que al final perderen, no es varen poder legalitzar de cap forma. Aquest cas els va passar als descendents de la família Papell.

En veure que la font s'estroncava van tenir la idea d'intentar fer el mateix amb la crema de Camprodon a mans des francesos el 1793.

A principis del 1800 s'havia enviat relació de totes les cases destruïdes durant aquell setge, i s'havien fet els primers passos perquè l'Estat abonés aquella devastació, ocasionada, per què no?, en defensa del rei i contra els revolucionaris republicans de la nació veïna. Però la Guerra del francès va interrompre tots els contactes. Després de 1814 a ningú se li va ocòrrer que l'Estat, amb tantes coses per reconstruir, donés diners per una desgràcia ocorreguda més de vint anys abans.

Algú a Madrid va dir al Sr. Fiol (així ho explica en una carta) que si es podia bufar sobre les brases adequades el foc del 1793 és tornaria a fer visible. Es varen posar mans a l'obra.

Però el foc fa fum i el fum sempre respira. Algú el va veure i es va posar en contacte immediatament amb el Sr. Pujolar. En aquella col·lecció de papers que al 1906 va col·leccionar en Joan Morer, hi ha una carta d'un senyor que assegura que a Madrid té moltes més influències que el Sr. Fiol, i que es veu capaç d'arreglar completament aquest assumpte. Com que són uns tràmits complicats que no pot fer tothom, els beneficis podrien ser del 50 %, que es partarien com a bons germans.

El Sr. Pujolar va enviar una còpia de la proposta al Sr. Fiol. La contesta del mateix explica qui és el subjecte en qüestió, el qualifica com a un venedor de mitges veritats per enganyar amb mentides completes a qui l'escolta. Moltes de les influències que diu posseir no són més que coneguts de lluny amb qui no ha parlat més d'un parell de vegades. La flaire d'un bon "negoci" li fa prometre "*el oro i el moro*" com diuen els castellans.

Són bastants les cartes del Sr. Fiol sobre aquest tema i la forma en què s'està portant a terme. Les primeres són optimistes però de mica en mica el globus es va desinflant.

En una explica que ha rebut la visita del Marquès d'Alfarràs per a preguntar com van les negociacions. Li va explicar que ell tenia el seu palau ensorrat des d'aquella data i que si arriba a una solució els cedirà el seu expedient perquè el tramitin i el cobrin.

En un dels últims escrits sobre aquell intent, amb data del 4 de novembre de 1853, explica al seu soci com s'hauran de fer les inscripcions, les gestions, els cobraments i els pagaments, que ho vagi preparant tot perquè creu que el temps per portar-ho a bon port està arribant a la fi. Acaba la carta dient: ... "*si desgraciadamente fracasa ahora o cae el Ministro, ya lo dejo correr i no me acuerdo más de semejante cosa, pues ya van*

4 los ministerios que cuando se ha tenido a punto de atar (pues como son credits no abonables para nada, se necesita la cooperacion de ciertas personas) entonces ha venido un cambio i nos hemos quedado como antes de empezar, porque ha de saber Ud. que cuando cae un Ministro se lleva sus hombres de pro i cambiados estos entran de nuevos i se han de tantear, a esto se encuentra hasta la misma R. C.” ...

El juliol de 1854 arriba una revolució que de nou va portar al poder els progressistes i l'1 de maig de l'any següent es va aprovar una nova llei de desamortització molt més extensa, molt més general, però que per adquirir béns desamortitzats solament es podia fer amb moneda. El pagament amb deute públic quedava anul·lat. La baluerna financera que havien muntat els dos socis, en rebre bufaruts de vent per tots costats, se'n va anar per terra com si hagués estat feta de palla. Poc temps després d'haver-se aprovat la nova llei, en Francesc Pujolar va deixar el càrrec de Secretari de l'Ajuntament. El seu lloc el va ocupar en Manuel Bernades que anys a venir havia de ser, més d'una vegada, alcalde de Camprodon.

L'escrit d'en Joan Morer, que envolta tot aquell paquet de documents, posa en dubte que el tàndem Pujolar-Fiol haguessin pogut arribar mai que el govern indemnitzés també la crema de 1793 i que se n'haguessin pogut beneficiar d'un sol ral.

Per altres motius, abans de trobar tot aquell reguitzell de papers m'havia llegit i anotat molts documents de l'arxiu referents a les repercussions que la guerra dels set anys havia tingut a la Vall de Camprodon i en cap lloc havia ensopegat amb la més petita sospita del que veritablement havia ocorregut amb les indemnitzacions atorgades pel govern. Encara ara, en el moment d'escriure aquestes lletres, no comprenc com una operació de tants diners no havia arribat a domini públic.

El que sí em va descobrir és que el llenguatge de les persones amb el temps ha canviat per dir les mateixes coses, però es diguin com es diguin, sempre hi ha hagut **“vius”** i **“aprofitats”** que a base de **“teranyines financeres”** han causat a gent ja damnificada **“danys col·laterals”** per ells enriquir-se valent-se de **“informacions privilegiades”** i **“tràfics d'influències”**.

El món roda però sempre resulta que ho fa sobre el seu eix.